

Have Forbrugere og Producenter modsatte Interesser?

Ved

Jul. Wulff.

I »Nationaløkonomisk Tidsskrifts« 6te Hefte for dette Aar har en Hr. Laurits V. Birck faaet optaget nogle »Randbemærkninger« til min Afhandling med ovenstaaende Titel i Tidsskriftet »For Industri og Haandværk«, 2. Hefte 1896.

Den Kritik, Hr. Birck heri retter mod min Afhandling, gaar hist og her en Smule videre i Retning af stærke Udtryk, end jeg vilde finde sømmeligt — han taler saaledes om »Charlataneri«, om at »danse Carmagnole paa den sunde Fornufts Grav« o. desl. — men herved skal jeg dog ikke opholde mig videre; Fænomenet kan maaske forklares ud af det ejendommelige Syn, Hr. Birck har tilignet sig paa mit Arbejde, idet han nemlig gentagende klager over, at jeg har »paatvunget« ham — om hvis Existens jeg hidtil har svævet i en lykkelig Uvidenhed — dets Indhold. Men værre er det, at Hr. Bircks omfangsrige Kritik er saa rig paa Misforstaaelser af mit Arbejde i dets Helhed og dets enkelte Dele, at en Antikritik, der punktvis skulde optræfle alt dette, vilde faa et meget stort Omfang uden at byde Læserne andet Udbytte end en Paavisning af de Vildfarelser, som en dem rimeligvis aldeles ukendt Mand har gjort sig skyldig i.

Jeg har derfor — med den ærede Redaktions Tilladelse — valgt en anden Form for mit Gensvar, idet jeg nedenfor skal give et Uddrag af Indholdet af den af Hr. Birck kritiserede Afhandling, hvilket turde være saa meget mere praktisk, som Afhandlingen ikke paa saadan Maade har foreligget for Offentligheden, at jeg tør anse den for kendt af ret mange af dette Tidsskrifts Læsere. Naar jeg benytter denne Fremgangsmaade og dertil knytter Noter, der henviser til Hr. Bircks Kritik, saa haaber jeg, at Læseren idetmindste vil faa det Udbytte af Arbejdet, at han kan danne sig en Mening om selve Stridens Genstand.

Inden jeg skrider til Værket, vil jeg imidlertid bemærke, at en af Hr. Bircks mere omfattende Misforstaaelser er den, at mit Arbejde skulde være bygget paa den engelske Forfatter Sir Barnard

Byles's Avtoritet*). Dette er aldeles ikke Tilfældet. Vel har min Afhandling i »For Industri og Haandværk« en Indledning, der gengiver Indholdet af et Kapitel i nævnte Forfatters »Sophisms of Free-Trade«, men dets Hensigt er alene at give den forudsætningsløse Læser et Slags Begyndelseskursus i det Æmne, jeg vilde afhandle. Iøvrigt staar min Athandling nærmest i den Forstand i Forbindelse med Byles's Udvikling, at jeg har fundet hans Resultater for vage og utilfredsstillende og derigennem modtaget Impuls til selv at søge mere præcise og praktiske Udtryk for Forholdet mellem Forbruger og Producent — hvilket da ogsaa gentagende er udtrykt i selve min Afhandling, f. Ex. paa dennes Side 49. Af denne Grund afholder jeg mig fuldstændig fra her at diskutere med Hr. Birck om Byles's Sætninger, og holder mig udelukkende til min egen Fremstilling af Solidaritetens Betydning indenfor Nationen.

Hensigten med min Afhandling i »For Industri og Haandværk« var at undersøge, om det ikke skulde lade sig gøre at føre et matematisk Bevis for, at Forbrugere og Producenter indenfor samme Land ikke, som det undertiden ses fremstillet, have diametralt modsatte Interesser (f. Ex. i Toldspørgsmaal), men tværtimod i en ret væsentlig Grad ere solidarisk interesseforbundne med hinanden. Denne min Undersøgelse tager da sin Udgang fra to formentlig faste Punkter, der skulle fremstilles i de hosfølgende to første Afsnit af min Udvikling.

I. Den indenlandske Produktions Betydning.

Den Udvikling, hvorpaa jeg her bygger, er ikke min Opfindelse, men et almenerkendt Faktum, nemlig dette, at en Nation ikke blot (som Enkeltmanden) tjener en vis Avance paa det, han producerer, men at den fulde Salgsværdi af en helt og holdent i Landet selv fremstillet Vare kommer Landets Indbyggere tilgode som Nettoindtægter**). Som Exempel herpaa anfører jeg følg-

*) F. Ex. Side 436 i dette Tidsskrift bebrejder Hr. Birck mig, at jeg paa min Afhandlings sidste 7 Sider »røber, at jeg end ikke har forstaaet den Forfatter, Byles, hvis Avtoritet jeg paa-beraaber mig.« — Der findes ingen Forbindelse mellem Slutningsbetragtningerne i min Afhandling og Byles.

**) Hr. Birck mener i sine Randbemærkninger (S. 423), at jeg her kun taler om Udbyttet af nye Produktioner i Landet. Men det

ende (hvori jeg med Sagkyndiges Assistance har indsat Tal, der ville vise sig nogenlunde at svare til Virkeligheden):

Tag et Kvantum dansk Hvedemel, der sælges fra Møllen for 100 Kroner: Hver Øre af disse 100 Kroner kan da paavises at komme Danske tilgode som Nettoindtægt. Omtrent 2 Kr. 50 Øre er saaledes Møllerens rene Nettoudbytte, som han kan bruge til sit og sin Families Underhold; 7 Kr. 9 Øre har han betalt i Løn til sine Kuske, Møllersvende og Kontorfolk, og for hver af disse er Lønnen den Nettoindtægt, hvoraf de og deres Familie leve; 5 Kroner medgaa til Vedligeholdelse af Møllerens Bygninger og Redskaber, det vil sige til Nettoindtægter for de Mestre og Arbejdere, som udføre Reparationsarbejdet, samt for Teglværksfolk o. a., der levere Materialierne dertil. 2 Kr. 8 Øre medgaaer dels til Forrentning af Møllerens Gæld — og det giver Nettoindtægt for Ejerne af hans Prioriteter, hvilken Indtægt disse Ejere kunne anvende til deres Families Underhold —, dels til Skatter, som afgive Nettoindtægter for Statens eller Kommunens Embedsmænd, dens fattige og syge. Hveden, hvoraf Melet maledes, købte Mølleren for 83 Kr. 33 Øre af en Landmand. Af denne Sum var 8 Kr. 67 Øre Nettoindtægt for Landmanden, hvoraf han og hans Familie ernærede sig; 22 Kr. 50 Øre gaves ud til Arbejdsløn — altsaa Nettoindtægter for Landmandens Karle, Piger og Høstfolk; 6 Kr. 75 Øre medgik til Vedligeholdelse af Gaardens Bygninger og Redskaber og kom altsaa, ligesom de tilsvarende Udgifter for Møllerens Vedkommende, dels Haandværkere og Arbejdsfolk tilgode, dels f. Ex. de Skovejere, der leverede Tømmer o. lign.; for dem alle afgav Summen Nettoindtægter, hvoraf de og deres Familie ernærede og klædte sig. Til Indkøb af Heste, til Furage til disse og til Saasæd medgik 21 Kr. 92 Øre, hvilket Beløb paa tilsvarende Maade opløser sig i Nettoindtægter for Hesteopdrætttere og Heste-

gør jeg selvfølgelig ikke — og dermed tages Grunden bort under Fødderne paa Hr. Bircks Kritik af dette Afsnit. Min Sætning gælder enhver indenlandsk Produktion, der helt og holdent frembringes i Landet selv. Forholdet mellem ny og ældre Produktion behandles senere.

handlere med deres Folk samt for de Landmænd med Folk, som avlede og solgte Furagen og Saa-sæden. 15 Kr. 66 Øre svaredes som Rente af den i Landbruget indestaaende Kapital — udgjorde altsaa Nettoindtægt for Prioritetshaverne — og 5 Kr. 83 Øre gik som Skatter til Stat og Kommune for, ligesom i det tidligere Tilfælde, at afgive de Nettoindtægter, hvoraf Præster, Lærere og andre Embedsmænd samt Sognets Almissemlemmer leve.

Altsaa: Salget af et Parti Hvedemel for 100 Kr. var ikke blot en Forretning, der kom Mølleren tilgode. Nej, den indkomne Sum fordelte sig gennem Salget af Melet som en frugtbringende Strøm ud over Møllersvende, Kontor- og Tjenestefolk, Landbrugere med Karle og Piger, Landarbejdere, Haandværkere og Fabrikanter med deres Arbejdere, Embedsmænd og Fattiglemmer. En hel Befolkningsdel med alle sine Led — en Produktionskreds ville vi kalde den — fik altsaa godt af dette Salg; alle forsynedes de gennem de 100 Kr. med Nettoindtægter, som de kunde give ud til Mad og Drikke, Klæder og Fornøjelser, til deres Børns Opdragelse og alt andet, som Livet kræver. Bliver Melet produceret og solgt for de 100 Kr., saa faar hele denne talrige og vidtforgrenede Kreds det at mærke gennem Opretholdelse eller Forøgelse af den Nettoindtægt, hvoraf de leve, og med hvilken de underholde deres Familier. Standser Produktionen, fordi Melet ikke længer kan finde Købere, saa synker Velstanden i den frugtbringende Strøm, og Slaget rammer hele den store Skare, som den hidtil tilførte Næring. Og gentager Tabet sig: kan heller ikke det næste Kvantum Mel til 100 Kr. finde Købere — bliver Indtægtsnedgangen altsaa varig — saa betyder det en Nedsættelse i Levefoden hos alle de i Produktionen interesserede. Antager Tilbagegangen et saadant Omfang, at hele den paa-gældende Produktion — her Hvededyrkning og Mølleri — maa standse, saa betyder det Ruin i vide Kredse af Befolkningen.

Men som det her er skildret for Hvedemelets Vedkommende, forholder det sig med al indenlandsk Produktion. Tag en hvilkensomhelst indenlandsk Vare, naar den blot — som det paa dette Standpunkt i

vor Udvikling er en uafviselig Forudsætning — er helt igennem af indenlandsk Oprindelse, lige fra Raastoffet af, saa vil en tilsvarende Undersøgelse vise, at dens fulde Salgsværdi paa samme Maade kan opløses i Nettoindtægter for en talrig Kreds af Nationens Medlemmer. Og maa dens Produktion af en eller anden Grund helt ophøre, saa betyder det et sig i vide Kredse af Befolkningen forplantende Tab — et Nationaltab — lig den forhen producerede Vares fulde Salgsværdi*).

2. Den nationale Solidaritet.

Indholdet af dette Afsnit, der i Modsætning til det forrige væsentlig er min egen Ejendom, grunder sig paa følgende Ræsonnement:

Selv om den Produktionskreds, der i vort nylig benyttede Exempel nød Udbyttet af Hvedeproduktionen til de 100 Kroners Værdi, ikke gav en Øre af

*) Hr. Birck siger i sin Kritik, at »et Forbrug af for 100 Kr. dansk Hvedemel — i Modsætning til importeret Mel — virkelig ikke giver Nationen større Gevinst end højst de 15 Kr., der gaa i Møllereis og hans Hjælperes Lommer«. — Dette viser, at Hr. B. grundigt misforstaar det Forhold, her behandles; her er slet ikke Tale om nogen Sammenligning med indførte Varer, som det under de eller de Forudsætninger maaske kan være fordelagtigt at bruge; saadanne Spørgsmaal, som om vort Hvede-Raastof er afsætteligt, dersom vor Melproduktion ophører, eller om den deri anbragte Kapital maaske kan finde anden Anvendelse — det er altsammen Spørgsmaal, som høre hjemme paa et senere Stadium af denne Udvikling (se S. 616 o. flg.). I dette Øjeblik spørges der kun om den simple Ting: hvilken Betydning har en faktisk bestaaende Produktion for Nationen. Og naar Svaret maa blive, at denne nyder det hele Udbytte af Produktionen, forsaavidt den er helt og holdent indenlandsk, er det en saa selvfølgelig og uomtvistelig Sandhed, at jeg slet ikke havde behøvet at udvikle den med saa mange Ord, dersom jeg ikke som Forudsætning for det efterfølgende havde maattet sikre mig den læge Læsers fulde Forstaaelse af Forholdet. Naar Hr. Birck (Side 423—29) inddrager Sammenligninger mellem Udlandets og Indlandets Priser o. desl. Spørgsmaal i sin Kritik, er han derfor fuldstændig vildfarende. Selv om den indenlandske Hvedeproduktion var ti Gange saa dyr som den udenlandske, vilde Nationen dog nyde hele dens Udbytte som Nettoindtægt, og det var det, vi skulde slaa fast. Det nationale Tab, som maatte fremkomme ved et for dyrt Forbrug, er en helt anden Ting, som vi først senere kunne naa til at inddrage i vore Beregninger.

disse 100 Kr. ud paa en saadan Maade, at Beløbet kom Landets øvrige Beboere tilgode, vilde det alligevel staa fast, at Nationen gennem denne Produktion nød en Nettoindtægt til det fulde Beløb af de 100 Kr. Dette er fuldstændig klart. Men nu er det umuligt for nogen Produktionskreds i et Land at isolere sig i den Grad, at dens Indtægt slet ikke kommer Landets øvrige Beboere tilgode. Den kan f. Ex. ikke unddrage sig Skatter til Stat og Kommune, hvilke forholdsvis ville lette den øvrige Befolknings Byrder, den kan heller ikke godt undgaa at benytte Landets Kommunikationsmidler (Jærnbaner, Skibe) og saaledes give disse Fortjeneste — med andre Ord: den kan ikke unddrage sig det Solidaritetens Baand, der forbinder alle Medlemmer af en Nation, og som bl. a. ytrer sig deri, at Nationens Medlemmer altid i større eller mindre Omfang leve af hinandens Produkter og Industrifrembringelser og derigennem geusidig yde hinanden Betingelserne for at kunne existere.

Men heraf følger jo, at det Resultat, hvortil vi naaede i vort forrige Afsnit, kun var et Minimums-Resultat. Vi beskæftigede os kun med den Betydning, som de 100 Kr. i Hvedemels-Exemplet havde for selve den i Hvedeproduktionen interesserede Produktionskreds; men der er jo en anden Side af Sagen tilbage — de 100 Kr. gives jo af Modtagerne ud igen, og for en ikke ringe Del til danske Produkter. Men herigennem ydes der aabenbart andre Danske Nettoindtægter, som de ikke vilde have tjent, dersom Hvedemelet for de 100 Kr. ikke var bleven solgt. Altsaa: den Fordel, som Produktionen af Hvedemelet for de 100 Kr. indbringer, forplanter sig sig ud i endnu langt videre Kredse, end vi før omhandlede, og den løber op til endnu større Fordel for Nationen, end vi før opgjorde den til.

Vil man søge at komme de indviklede Forhold, som vi her berøre, nærmere ind paa Livet, og gøre dette paa en populær Maade — uden Benyttelse af for mange abstrakte Bogstavtegn — saa maa man søge at danne sig en Mening om, hvor stor en Del af sin Indtægt Befolkningen her i Landet anvender til Forbrug af indenlandske Varer. Og jeg har da — paa Basis af et Ræsonnement, som jeg af Plads-

hensyn ikke her kan gengive — i min Afhandling ment at kunne gaa ud fra, at den danske Befolkning gennemsnitlig bruger omtrent $\frac{3}{5}$ af sin Indtægt til danske Varer, $\frac{2}{5}$ til udenlandske Frembringelser. Om Tallet er nøjagtigt eller ikke, har iøvrigt mindre at sige, da det foreløbig kun skal tjene til Belysning af min Udvikling gennem et Exempel*).

Det Spørgsmaal, vi da foreløbig sætte os for at søge besvaret, er dette: Hvilke Følger vil det have for vor Nation, hvis en helt og holdent indenlandsk Produktion paa f. Ex. 10 Mill. Kroners Værdi af en eller anden Grund maa ophøre?

I vort Forsøg paa at besvare dette Spørgsmaal gaa vi ud fra det i forrige Afsnit vundne Resultat: at den fulde Salgsværdi af en fuldtud indenlandsk Produktion kommer Nationen tilgode som Nettoindtægt. Endvidere antage vi foreløbig, at den Produktion paa 10 Mill. Kr., hvis Betydning vi ville undersøge, ernærer en bestemt Befolkningsdel, f. Ex. paa en af vore Øer eller et andet begrænset Areal**), og vi forudsætte fremdeles, at denne Befolkning — en »Produktionskreds« ligesom i Hvedemels-Exemplet — har levet udelukkende af den omhandlede Produktion, at den gennem den har opnaaet »fuld Levefod« (d. v. s. sin Nations fulde Gennemsnitsindtægt, som vi her sætte til 300 Kr. aarligt pr. Individ), og at den, hvis Produktionen ophører, maa blive fuldstændig indtægtsløs***).

*) Jeg betoner dette, fordi Hr. Birck synes at tillægge netop Størrelsen $\frac{3}{5}$ en vis Betydning. Det har den forsaavidt ikke, som den kun er brugt eksempelvis, men ganske vist saaledes, at jeg ikke har villet vælge Exemplet aldeles hen i Vejret.

**) Grunden til, at denne (og flere følgende) Forudsætninger opstilles, er alene den, at Opgaven formentlig saaledes kommer til at staa klarere for den læge Læser. Resultatet bliver, som Eftertanke vil vise, ganske det samme, hvis vi tænke os Produktionen fordelt jævnt paa hele Nationen eller paa visse Lag af den, eller hvis den kun har udgjort en Biindtægt for Produktionskredsen.

***) Det er paa dette Stadium i Udviklingen en nødvendig Forudsætning, at Producenterne blive brødløse, hvis Produktionen ophører. Vi undersøge foreløbig Virkningen af den bratte Overgang mellem to Yderligheder: Nydelse af fuld Levefod og fuldstændig Indtægtsløshed. Senere ville vi drage Mellemtingene ind i Regningen.

Efter de saaledes givne Forudsætninger har vor nationale Produktion paa 10 Mill. Kr. altsaa givet Føde og Udkomme (fuld Nettoindtægt paa 300 Kr.) til 33.333 Mennesker. Hvad sker der nu, naar Afsetningen pludselig ophører, saa denne Produktion maa standse?

Ja, først og fremmest ville altsaa de 33.333 Mennesker blive brødløse. Men hertil vil Ulykken ikke indskrænke sig; thi de 33.333 have brugt deres Indtægt her i Landet — vi gaa ud fra, at hele Indtægten er brugt —, og af dette Forbrug har $\frac{3}{5}$ (altsaa 6 Millioner Kroner) været anvendt til danske Varer. Men dette vil jo sige, at de 33.333 gennem deres Existens have muliggjort andre 20.000 Danskes Existens; thi de 6 Mill. Kr., som de førstnævnte anvendte til danske Varer, lade sig jo — ligesom de 100 Kr. for Hvedemel — opløse i lutter Nettoindtægter for danske Borgere, og med den sædvanlige tænkte Levofod af 300 Kr. vil 6 Mill. Kr. afgive fuld Nettoindtægt for 20.000 Personer. Altsaa var de sidstes Tilværelse en Følge af de førstes; standser Produktionen til de 10 Mill. Kr., saa kunne de 6 Mill. ikke længere gives ud; følgelig vil Livsudkommet ved denne Produktionsstandsning forsvinde ikke alene for de 33.333, men ogsaa for de 20.000, der leverede dem deres Forbrugsfornödenheder. Saaledes er det Tab, der oprindeligt udgjorde 10 Mill. Kr., nu voxet til et faktisk Nationaltab paa 16 Mill. Kr. — eller til Arbejdsløshed for 53.333 Mennesker.

Men herved blive vi heller ikke staaende. Thi de sidst omhandlede 20.000 Mennesker havde jo ogsaa brugt deres Indtægt paa 6 Mill. Kr. her i Danmark, og deraf $\frac{3}{5}$ — altsaa 3.600.000 — til danske Varer. Dette Forbrug havde altsaa yderligere ernæret 12.000 Mennesker, der nu ligeledes blive brødløse; men af disse tolv tusindes Indtægt paa 3.600.000 Kr. anvendtes ligeledes $\frac{3}{5}$ til danske Varer, hvorved fremdeles 7.200 Mennesker hidtil have fundet Udkommet; de sidste drage atter den Befolkning med sig i Faldet, som levede af deres Forbrug — og saaledes fortsættes under de givne Forudsætninger Virkningerne af den oprindelige Produktionsstandsning paa 10 Mill. Kr. i videre og videre Kredse ud i Befolkningen.

Men det samme Ræsonnement, som vi her anvendte i negativ Retning — for at paavise Følgerne af en Produktions Ophør — finder naturligvis lige saa fuldt Anvendelse, naar man vil undersøge Virkningerne af en ny Produktions Fremvæxt. Antage vi saaledes, at vi her i Landet lægge os efter at fremstille et Fabrikat (atter her fuldtud af indenlandsk Oprindelse), der forhen ikke frembragtes her i Landet, og som enten udføres herfra til Udlandet eller uden Prisfordyrelse fortrænger en Vare, der hidtil blev leveret af Udlandet til vort eget Forbrug — i begge Tilfælde altsaa saaledes, at Varen ikke paadrager os en ny national Udgift, men kun skaffer os Indtægt, og denne helt og holdent erobret fra Udlandet — saa vil denne nye Produktion i Henhold til det tidligere udviklede udøve følgende Virkninger paa Nationalhusholdningen: For det første vil Produktionens fulde Salgsværdi — lad den være 10 Mill. Kr. — komme Nationen tilgode som Nettoindtægt, og dette Beløb vil (hvis Produktionen besørges af den bestaaende Befolkning) bringe denne Befolkning en Velstandsforøgelse af gennemsnitlig $4\frac{1}{3}$ Kr. pr. Individ (Folkemængden sat til $2\frac{3}{10}$ Mill.), eller den vil (hvis den gamle Befolkning antages saa fuldt optaget, at den ikke kan paatage sig den nye Produktion) ernære en ny Befolkningsdel (Produktionskreds) paa 33.333 Mennesker, som Landet hidtil ikke var i Stand til at føde. Men derved bliver det ikke, thi de nye 33.333 Indbyggere skulle have Føde og Klæder, eller den gamle Befolkning vil forøge sit Forbrug med sin forøgede Indtægt; i begge Tilfælde vil der altsaa være 10 Mill. Kr. at give ud i Danmark, som før ikke kunde gives ud i Landet, fordi de ikke tjentes her. Gaa vi nu ud fra, at denne nye Indtægt fuldtud bliver givet ud*), og antage vi fremdeles (ligesom før), at $\frac{3}{5}$ deraf bruges til danske Produkter, saa betyder det altsaa, at der nu maa fremskaffes danske Produkter til et Beløb af 6 Mill.

*) Hvis en Del af Summen ikke gives ud, men sættes i Sparekassen, forandrer det ikke Forholdet. Thi det opsparede Beløbs Anvendelse er da kun udsat. Saasnart det en Gang hæves og gives ud, vil det fortsætte sin Rolle i Overensstemmelse med den her givne Udvikling.

Kr., som der før ikke var Afsætning for. Men det vil jo igen sige, at der er skabt en ny national Indtægt paa 6 Mill. Kr., som enten yderligere vil forøge den gamle Befolknings Velstand (Levefod) eller — hvis Befolkningen forud er fuldt optagen af Arbejde — skabe Udkomme for 20,000 nye Indbyggere, der før ikke kunde leve i Landet, foruden de 33,333, der direkte vare interesserede i den nye Produktion. Men da de 20,000 nye Borgere maa forbruge deres 6 Mill. Kr., og deraf $\frac{3}{5}$ eller 3,600,000 Kr. til danske Varer, skabe de igen Existensbetingelser for 12,000 nye Indbyggere i Landet — og saa fremdeles, indtil Virkningernes Række er gennemløben ligesom i det forrige Exempel.

Men hvorlangt fortsætte disse Virkninger sig? Og er det muligt at beregne deres Totalbeløb?

Jo. Forlade vi her Exemplets konkrete Tal og gaa over til almene Bogstavbetegnelser, idet vi betegne Værdien af den Produktion, hvis Virkninger vi undersøge, med P , og den Brøk, som angiver, hvor stor en Del af sin Indtægt Landets Befolkning anvender til Forbrug af indenlandske Varer, med $\frac{q}{r}$, saa kan det Tab eller den Vinding, som henholdsvis Produktionens Standsning eller dens Fremvæxt under de forangivne Forudsætninger medfører for Nationen, opskrives i Form af følgende Kvotientrække:

$$P + P \cdot \frac{q}{r} + P \cdot \left(\frac{q}{r}\right)^2 + P \cdot \left(\frac{q}{r}\right)^3 \dots \text{ osv.}$$

Theoretisk bliver denne Kvotientrække uendelig, men da dens sidste Led nødvendigvis maa blive = 0, kan dens Sum alligevel efter en kendt Formel beregnes at være

$$\text{(Formel 1).} \quad = \frac{r}{r \div q} \cdot P.$$

For $\frac{q}{r} = \frac{3}{5}$, saaledes som foreløbig antaget for Danmarks Vedkommende i vore Exempler, bliver $\frac{r}{r \div q} = \frac{5}{2} = 2\frac{1}{2}$. Med andre Ord: Standsningen af en fuldtud dansk Produktion vil løbe op til et Nationaltab, der er $2\frac{1}{2}$ Gange

saa stort som den standsede Produktions fulde Salgsværdi. Fremvæksten af en ny fuldtud dansk Produktion vil medføre en national Vinding, der er $2\frac{1}{2}$ Gange saa stor som Produktionens fulde Salgsbeløb*).

Begge disse Sætninger, hvis Vigtighed er indlysende, vise da, at en national Produktion en meget vigtig Faktor til Opelskning af Velstand i et Land, saa er nationalt Forbrug (Forbrug af Landets egne Frembringelser) det ikke mindre. Begge disse to Faktorer virke Haand i Haand, den første som oprindelig Aarsag, den anden som en Slags Multiplikator, et kraftigt Middel til den skabte Velstands Mangfoldiggørelse. I den Brøk ($\frac{3}{5}$ i Exemplerne, $\frac{q}{r}$ i vor almenlydige Formel), som angiver, hvor stor en Del af sin Indtægt en Befolkning anvender til Forbrug af indenlandske Varer, have vi altsaa fundet en saa mægtig Faktor i den Solidaritet, der forbinder en Nations Medlemmer, at vi passende kunne kalde den den nationale Solidaritetskoefficient.

Betydningen af, at Solidaritetskoefficienten er saa stor som mulig, er herefter selvindlysende. Er den kun $= \frac{1}{2}$, saa bliver $\frac{r}{r \div q}$ i Formlen $= 2$; altsaa bliver en Produktions Udbytte for Nationen gennem en saadan Koefficient kun fordoblet (ikke, som i vort Exempel, $2\frac{1}{2}$ -doblet). Bruger Nationen kun $\frac{1}{10}$ af sin Indtægt til indenlandske Varer, saa bliver $\frac{r}{r \div q} = \frac{10}{9}$ eller $1\frac{1}{9}$; altsaa forøges Nationens Udbytte af en indenlandsk Produktion i dette Tilfælde kun med $\frac{1}{9}$ af Produktionens Salgsværdi; og bruges der

*) Selvfølgelig stadig under de givne Forudsætninger, som paa dette Trin i Fremstillingen ere absolut nødvendige; vil man søge at finde Rede i det her behandlede udviklede Æmne, maa man begynde med tænkte, ideelt-rene Forhold og saa efterhaanden tage den ene praktisk begrænsende Faktor efter den anden ind i Regningen. Det er rimeligvis denne Methode, som Hr. Birck kalder »at slutte a minori ad majorem«, men i saa Fald ganske med Urette.

i Nationen slet ingen indenlandske Varer ($\frac{q}{r} = \frac{0}{r}$).

saa bliver $\frac{r}{r \div q} = 1$, hvilket vil sige, hvad vi jo allerede gennem Ræsonnement have indset, at under denne Forudsætning indbringer en ny Produktion kun Nationen sin egen Værdi og ikke mere. Gaa vi derimod den modsatte Vej og antage, at Nationens Forbrug af egne Varer (Solidaritetskoefficienten) voxer til $\frac{9}{10}$ af dens Indtægt, saa bliver $\frac{r}{r \div q} = 10$, hvilket jo vil sige, at i dette Tilfælde voxer hver Million, som Nationen ved ny Produktion skaber sig i Merindtægt, op til 10 Millioner. For en national Solidaritetskoefficient af $\frac{99}{100}$ vilde Produktionsudbyttet fordobles 100 Gange, og brugte Nationen udelukkende indenlandske Varer, vilde Fordoblingen fortsættes i det uendelige.

Det sidste forfærder min Hr. Kritiker og lægger ham Ordene »haarrejsende« og »afsindige Resultater« i Munden. Men Resultaterne ere hverken haarrejsende eller afsindige, de ere simpelthen theoretiske. Det kan nemlig opstilles som Theori, at en Nation udelukkende lever af sit eget, men i Praxis er det næppe tænkeligt, end ikke under barbariske Forhold*) og mere fremskredne Nationer maa indføre ikke ganske lidt. Gaa vi blot lidt videre frem i vor Udvikling, saa skulle vi ogsaa se, hvorledes den ene praktiske Begrænsning efter den anden vil bringe de af vore tænkte Forudsætninger flydende theoretisk-forfærdende Konsekvenser til at svinde ind til langt mindre skrækkindjagende Dimensioner.

3. Forbruger og Producent.

Som paa Forhaand sagt: de to foregaaende Afsnit indeholde det Grundlag, hvorpaa jeg bygger

*) Det er denne simple Bemærkning, som giver Hr. Birck Anledning til i et udtværet Foredrag at docere, at Theori og Praxis ikke i Virkeligheden kunne stride mod hinanden. Man ser, hvor liden Grund der er for Hr. B. til at holde denne Præken.

Naar Hr. B. lader mig erklære det for utænkeligt, at en Nation kan nøjes med at indføre $\frac{1}{10}$ af sit Forbrug, saa maa der foreligge en Fejltagelse fra hans Side.

min Besvarelse af det Spørgsmaal, der danner Titlen paa min Afhandling. Med dette Grundlag, og særlig med Udviklingen af Solidaritetslæren i Afsnit II, staar og falder da mit Resultat. Enhver Kritik maa derfor rettes særlig mod dette Afsnit; thi kan det ikke rokkes, saa vil der ikke kunne rettes noget væsentligt Angreb paa det efterfølgende; mit Resultat vil kunne suppleres eller korrigeres, men ikke omstyrtes. Men jeg ser ikke, at min Kritiker i dette Tidsskrift har gjort noget alvorligt Forsøg paa at rokke min Udvikling i Afsnit II.

Jeg gaar da videre frem imod Løsningen af den Opgave, jeg har sat mig: at yde et Bidrag til Udredning af det udviklede Forhold, hvori et Lands Producenter og Forbrugere staa til hinanden. Og jeg kan nu begynde at fjerne mig fra det mere almene for at trænge ind paa det mere specielle Omraade. Før beskæftigede vi os med det Forhold, hvori Nationen som Helhed stod til Produktionen, nu søge vi at klare os, hvorledes specielt Forbrugere staa til en indenlandsk Produktions Fremvæxt eller Ophør.

Det er da indlysende, at hvis vi gaa ud fra den Antagelse, at vi for vort Land vinde en ny Produktion, der beskæftiger forhen ledige Hænder*), og som fremstiller en Vare, som vi hidtil have købt fra Udlandet, til samme Pris hvortil Udlandet præsterer den — saa have vi alle vundet en meget stor Fordel. Forbrugerne have da ikke en Øre mere at give ud end før, men arbejdsløse Folk, der hidtil maatte fattigforsørges af det øvrige Samfund, have faaet deres rigelige, selvstændige Indtægt, som delvis forbruges her i Landet og saaledes ogsaa kommer dettes øvrige Beboere tilgode. At »Forbrugerne« lige saa vel som »Producenterne« vinde ved en saadan Produktions Fremvæxt, er saa indlysende, at det er ganske overflødig at sætte nogen Undersøgelse i Gang for at forklare det.

Men vi gaa da atter et Skridt videre i Retning af at begrænse vor Opgave: Hvis den Produktion,

*) Herunder selvfølgelig ogsaa forstaaet forhen ledig Kapital (jfr. vort Hvedemels-Exempel!)

der fremkaldes i Indlandet, er dyrere end den udenlandske, hvad saa?

Ja, her staa vi ved et Spørgsmaal, der under Tidens Told Diskussioner har den mest aktuelle Interesse. Og her ville vi træffe paa Folk nok, der frejdigt ville erklære enhver Fordyrelse af »Forbrugernes« Fornødenheder for et Nationaltab lig Fordyrelsens Beløb. Paa den Maade har der rundt om i Landet paa Møderne været ført mange »Beviser«, snart paa hvad Landbruget »maa ofre« til Industrien gennem Maskintolden, snart paa »den fattige Mands Beskatning« til Klædefabrikanterne o. a. m. Men rent bortset fra, at Told i mange Tilfælde slet ikke fordyrer Varerne — hvilket vi hele denne Afhandling igennem skulle se fuldstændig bort fra — saa er disse Regnestykker allesammen affattede med den mest vildledende Ensidighed; de tage nemlig udelukkende Hensyn til den eventuelle Varefordyrelse, men glemme ganske den anden Side af Sagen: den Fordel, der ad Solidaritetens Vej nødvendig maa tilflyde de paagældende Varers Forbrugere, som jo paa deres Side ogsaa ere Producenter, gennem den større Købeevne, der vindes af den Del af Nationen, som nyder godt af den fordyrede Produktion.

Det er denne Ensidighed, vi ville søge at undgaa, idet vi nu med Benyttelse af Resultaterne fra de to forrige Afsnit søge at udfinde, hvad det koster den forbrugende Del af Nationen ved Fordyrelse af sit Forbrug at yde en given, producerende Del af Nationen Betingelserne for at kunne existere.

For alle Tilfælde under ét kan det vistnok ikke hjælpe at søge en Besvarelse af dette Spørgsmaal, men vel under visse Forudsætninger. Disse ere da følgende: Vi gaa ud fra, at vor Nation hidtil har forbrugt et vist Kvantum af en udenlandsk Vare, som den betalte med P Millioner Kroner*); men nu benytter den — frivillig eller tvungen af Toldbeskyttelse — samme Kvantum af en ganske lignende Vare, der fremstilles her i Landet, men er dyrere, idet den koster $P + \phi$ Mill. Kr. Denne Vare er — antage vi foreløbig ligesom hidtil — helt og

*) Selvfølgelig betegner dette P altsaa Varens laveste Pris, »Verdensprisen«.

holdent af indenlandsk Oprindelse, uden nogensomhelst udenlandsk Tilsætning, og dens Tilvirkning ernærer en Produktionskreds (jfr. Hvedemels-Exemplet foran!), der udgør $\frac{1}{n}$ af Nationen. Varen forbruges derimod af hele Nationen, ogsaa af Producenterne*); de rene Forbrugeres Antal udgør altsaa $\frac{n-1}{n}$ af Nationen. Dennes samlede Indbyggerantal beløber sig til B Millioner, og den anvender $\frac{q}{r}$ af sin Indtægt til Forbrug af indenlandske Varer (Solidaritetskoefficienten er $= \frac{q}{r}$).

Hvad vi nu skulle have at vide, er altsaa dette: Hvorledes kommer det til at stille sig for de $\frac{n-1}{n}$ af Befolkningen, der ikke producere den omhandlede Vare, men alene forbruge den**), og som derfor kunde antages at komme til at lide under den foretagne Forandring fra Forbrug af fremmed til Forbrug af indenlandsk Vare. Hvorledes bliver altsaa denne Befolkningsdels Status?

Det er klart, at hele Nationen (siden de alle forbruge Varen) taber de p Millioner Kr., som den danske Vare koster mere end den fremmede; og dette Tab vil, idet vi nu tage det i forrige Afsnit vundne Resultat til Hjælp (se Formel 1), gennem den nationale Solidaritets Indflydelse voxe op til $\frac{r}{r-q} \cdot p$ Mill. Altsaa bliver den Del af dette Tab, som falder paa de $\frac{n-1}{n}$ Ikke-Producenter, $= \frac{n-1}{n} \cdot \frac{r}{r-q} \cdot p$. Fordelen af den nye Produktions

*) Dette maa nøje bemærkes. Forbruges Varen kun af en Brøkdelen af Nationen, bliver Forholdet saa kompliceret, at jeg er afstaaet fra ethvert Forsøg paa at drage det ind i mine Beregninger.

**) Den producerende $\frac{1}{n}$'s Fordel er jo tilstrækkelig indlysende, til at vi ikke behøve at beskæftige os med den.

Overtagelse, hele Indtægtsbeløbet $P + p$ Mill. Kr. falder derimod paa den producerende $\frac{1}{n}$ af Nationen (d. v. s. paa en Produktionskreds i den tidligere anvendte Betydning af dette Ord); men denne bliver dog ikke ganske ene om det. Da den bruger $\frac{q}{r}$ af sin Indtægt til Indkøb af indenlandske Varer, vil $\frac{q}{r}$ af Beløbet $P + p$ komme hele Nationen tilgode, og efter den nylig nævnte Solidaritetsformel vil denne Fordel voxe op til $\frac{r}{r \div q} \cdot \frac{q}{r} \cdot (P + p)$. Af denne Størrelse vil da atter $\frac{n \div 1}{n}$ falde paa den ikke producerende Befolkningsdel som en Fordel, denne høster af at leve i et Samfund med den producerende $\frac{1}{n}$. Den forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$'s samlede Vinding og Tab kan altsaa opskrives paa følgende Maade:

$$\frac{n \div 1}{n} \cdot \frac{r}{r \div q} \cdot (P + p) \div \frac{n \div 1}{n} \cdot \frac{r}{r \div q} \cdot p$$

hvilken Størrelse ved en Smule Regning kan simplificeres, saa den bliver

$$\text{(Form. 2).} \quad = \frac{n \div 1}{n} \cdot \left(\frac{q}{r \div q} \cdot P \div p \right).$$

Denne Formel giver da i Millioner Kroner det samlede Tab eller den samlede Vinding, som den forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ af Befolkningen under de givne Forudsætninger har af Overgangen fra fremmed til nationalt Forbrug. Ønsker man at kende Tabets eller Vindingens Størrelse gennemsnitlig pr. Individ — hvilket jo har størst Interesse — har man kun at dividere det opnaaede Resultat med $\frac{n \div 1}{n} \cdot B$, som angiver den alene forbrugende Befolkningsdels Antal, og Resultatet bliver da

$$= \frac{\frac{q}{r \div q} \cdot P \div \phi}{B} \quad (\text{Formel 3}).$$

I disse Formler have vi vundet Udtryk, der hjælpe os et godt Stykke paa Vej til Løsningen af vor Opgave. Sætte vi Talstørrelser ind, f. Ex. i den sidste Formel $P = 10$ Mill. Kr., Tillægsprisen $\phi = 1$ Mill. Kr., $\frac{q}{r} = \frac{3}{5}$, $B = 2\frac{3}{10}$ Mill. Mennesker, og

lade vi den producerende $\frac{1}{n}$ være $= \frac{1}{63}$ af Nationen, saaledes at dennes alene forbrugende Del kommer til at udgøre $\frac{62}{63}$, saa faa vi til Facit paa Regningen $+ 6,09$. Det vil sige: Landets Forbrugere tabe ikke, men vinde 6 Kr. 9 Øre pr. Individ ved under de givne Forudsætninger at betale den danske Vare 10 pCt. højere end den udenlandske. Saa meget større er altsaa den Fordel, de $\frac{62}{63}$ af Befolkningen have haft af at faa Del i den Indtægt af 11 Mill. Kr., som gennem den nyvundne Produktion tilflød $\frac{1}{63}$ af Nationen, end det Tab, de led ved at maatte betale Varen 1 Mill. Kr. dyrere end før!

Og dette Resultat, som i første Øjeblik kan se ret forbavsende ud, vil ved nærmere Eftersyn vise sig at gælde i temmelig stort Omfang. Jeg har i min Afhandling i »For Industri og Haandværk« udregnet en Tabel, som viser dette, idet den for vexlende Værdier af Solidaritetskoefficienten $\frac{q}{r}$ og af den Fordyrelse ϕ , som Varens Fremstilling i Danmark antages at medføre, angiver, hvad hvert Individ af Forbrugerne vinder eller taber ved at bruge den danske Vare i Stedet for den billigere fremmede. Denne Tabel — som den mig indrømmede Plads's Knaphed forbyder mig at gengive her i Tidsskriftet — viser, at det (stadig under de givne Forudsætninger) kan betale sig for den blot forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ af Nationen at udrede forbavsende høje Varefordyrelser; det viser sig, at Størrelsen $\frac{q}{r \div q}$ ligefrem angiver, til hvilken Fordyrelses- (Beskyttelses-)procent man kan gaa, inden der bliver Tab for Forbrugerne.

Men — de, som forskrækkes eller foruroliges af de vundne høje Resultater og med Hr. Birck føle sig tilbøjelige til at henføre dem til det »afsindiges« Kategori, maa jeg minde om, at hele min Regning, trods de efterhaanden indførte Begrænsninger, endnu i stort Omfang hviler paa tænkte Forudsætninger, hvortil Virkeligheden vanskelig kan byde noget tilsvarende. Derfor har ogsaa det sidst vundne Resultat endnu kun theoretisk Interesse — som et Stadium paa Vejen til Maalet; men naar vi efterhaanden trække Traadene sammen, saa vi komme Virkeligheden nærmere i vore Forudsætninger, ville vi se, hvorledes de afskrækkende theoretiske Resultater ville blive beskaarne mere og mere, indtil de ikke længer i deres Form eller Indhold frembyde noget usandsynligt, og end mindre noget »afsindigt«.

En af disse fornødne Begrænsninger skulle vi foretage her med det samme: Vi ere hidtil gaaede ud fra den Forudsætning, at den Produktion, hvis Betydning vi undersøge, var aldeles fri for Bestanddele af udenlandsk Oprindelse. Men saadanne Varer existere næppe i vore Dage; ville vi naa praktiske Resultater, maa vi derfor søge at inddrage det Forhold i vore Beregninger, at en vis Del af enhver Vares Værdi, selv om den er produceret i Indlandet, skyldes udenlandske Raastoffer, udenlandsk Brændsel eller Anvendelsen af udenlandsk Værktøj, maaske ogsaa udenlandsk Kapital. Denne Del — vi ville sige, at den udgør $\frac{1}{n}$ af den inden-

landske Vares samlede Værdi $P + p$, altsaa $\frac{P + p}{n}$

— maa da fradrages i vore Beregninger af det Udbytte (hvad enten det er Vinding eller Tab), som de blot forbrugende $\frac{n-1}{n}$ af Nationen har af at yde

den producerende $\frac{1}{n}$ en vis Beskyttelse, der udnyttes

i Form af en Varefordyrelse p , ud over Verdensprisen P . Men denne Ændring i vore Formler sker meget let; vi have simpelthen i vor Beregning S. 611 at formindske det Produktionsudbytte, der faldt paa den producerende Del af Befolkningen og fra denne

delvis meddelte sig til hele Nationen, med de fremmede Bestanddeles Værdi $\frac{P + \phi}{u}$. Man vil da ved Efterregning finde, at Formel (2) med denne Forandring vil blive

$$= \frac{n \div 1}{n} \cdot \left[\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P + \phi}{u} \right) \div \phi \right], \quad (\text{Form. 4}).$$

og som Gennemsnitsudbytte pr. Individ faas herefter (ved at dividere med den ikke-producerende Befolknings Antal $\frac{n \div 1}{n} \cdot B$):

$$\frac{\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P + \phi}{u} \right) \div \phi}{B} \quad (\text{Form. 5}).$$

Med dette Resultat ville vi slutte nærværende Afsnit af vor Udvikling. Vi have nemlig nu fundet et Udtryk, som besvarer vort Spørgsmaal paa S. 609, idet det under de givne Forudsætninger angiver det paa ethvert Individ af den ikke-producerende (rent forbrugende) Befolkning faldende Udbytte (Vinding eller Tab) af den Støtte, der gennem Varefordyrelse (udnyttet Beskyttelse) er ydet en producerende Del af Nationen.

Gør man sig Betydningen af denne Formel (5) klarere ved at indsætte Værdier i den, vil man hurtig blive opmærksom paa, hvor betydeligt Størrelsen $\frac{1}{u}$ allerede har reduceret de høje Resultater fra Formel 3. Jeg har i min oprindelige Afhandling i »For Industri og Haandværk« udregnet nogle Tabeller til Belysning ogsaa af dette Forhold, idet jeg for hver af disse Tabeller har sat $\frac{1}{u}$ (det Forhold, hvori fremmede Bestanddele indgaa i Produktionen) = henholdsvis $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$ og $\frac{5}{6}$ *). Det viser sig da, at

*) Hr. Birck skriver Side 424 i sine »Randbemærkninger«, at jeg sætter $\frac{1}{u}$ (de indenlandske Varers udenlandske Bestanddele)

med en Solidaritetskoefficient = $\frac{3}{5}$ (altsaa formentlig med danske Forhold for Øje) kan den forbrugende Befolkning ikke uden Tab taale en Varefordyrelse, der for $\frac{1}{u} = \frac{5}{6}$ overstiger 11,1 pCt., for $\frac{1}{u} = \frac{2}{3}$ 25 pCt., for $\frac{1}{u} = \frac{1}{2}$ 42,9 pCt. og for $\frac{1}{u} = \frac{1}{3}$ 66,6 pCt. af Verdensprisen. Og med lavere Solidaritetskoefficienter kan der kun taales langt lavere Varefordyrelser; til $\frac{q}{r} = \frac{1}{3}$ vil der saaledes for de nys nævnte Værdier af $\frac{1}{u}$ svare henholdsvis 3,8 pCt., 7,1 pCt., 11,1 pCt. og 15,4 pCt.

Altsaa have vi som Resultat af vor Undersøgelse foreløbig fundet den Formodning bekræftet, at den ofte hørte Paastand, som siger, at enhver Varefordyrelse er et Tab for Forbrugerne, er fuldstændig falsk. Fremkalder Fordyrelsen en indbringende indenlandsk Industri, kan, som vi have set, Forbrugeren have positiv Fordel af at bære endogsaa en ret høj Varefordyrelse — højere jo større Solidaritetskoefficienten er, og jo renere indenlandsk Varen er. Men paa den anden Side se vi ogsaa, at der er Grænser for den Fordyrelse, som kan bæres, naar Producenten ikke skal nyde sine Fordele paa Forbrugers Bekostning. Vi tør derfor mene at have naaet et Resultat, der dog har en vis Betydning som Vejleder gennem Erhvervslivets Mangfoldighed og Tolddiskussionernes Virvar.

Vi minde her endnu en Gang om, at vi i denne Udvikling stadig gaa ud fra, at en Toldbeskyttelse altid vil fordyre en Vare. Som bekendt er det ikke Tilfældet; i mange Tilfælde vil man derfor have at sætte Størrelsen ρ (Fordyrelsen ved indenlandsk Produktion) i de vundne Formler = 0, hvorved deres Resultat vil blive meget gunstigere end angivet.

= $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ i Gennemsnit. Jeg tror ikke at have givet Hr. B. nogensomhelst Anledning til denne Misforstaaelse. Tværtimod, jeg har ladet denne Brøks Værdi variere lige fra 0 til 1.

4. Det vundne Resultats praktiske Anvendelighed.

Men, vil man spørge, hvor kan det have Rime-
lighed, at endnu saa høje Varefordyrelser som de
nylig anførte skulde kunne bæres af Forbrugerne
uden Tab? Hvor kan det være tænkeligt, at end-
ogsaa en Fordyrelse af 66,6 pCt. skulde kunne taales.
naar der er Tale om en Vare, hvis Tilsætning af
udenlandske Bestanddele udgør $\frac{1}{3}$ af dens Værdi?

Det ligger i, at der endnu er tre Forudsætninger
tilbage, under hvilke vort Resultat er blevet til, og
som maa holdes klart for Øje, naar man vil forstaa
dets Betydning.

1) Den første af disse Forudsætninger er den,
at den Produktion, hvis Betydning vi undersøge,
fremstiller en Vare, der bruges af alle. Dette er en
Forudsætning, som vi ikke kunne give slip paa; thi,
som allerede bemærket i Noten Side 610, en Pro-
duktion af en Vare, der kun bruges af en Brøkdæl
af Befolkningen, giver saa forviklede Forhold, at vi
ikke have dristet os til at drage dem ind under vore
Formler. — Men saa maa vi altsaa vide, at vor
Formel 5 kun gælder under denne Forudsætning
og ikke for enhver Produktion.

2) Den anden Forudsætning er den, at vi kun
befatte os med at undersøge en saadan Produktion,
som flytter Tilvirkningen af en af vore Nød-
vendighedsartikler fra Udlandet til vort
eget Land*) — med andre Ord: en Produktion,
der skaffer os en ny Indtægt uden at paabyrde os
en ny Fornødenhed (Udgift).

Ogsaa denne Forudsætning maa vi fastholde.
At tvinge hele Erhvervslivets brogede Maskineri
indenfor Formlers Ramme er en Tanke, som vi ikke
have dristet os til at ville realisere. Vi ere tilfredse
med at naa et Resultat indenfor den begrænsede
Opgave, vi have stillet os — tilmed da Opgavens
Grænser jo ere særdeles rummelige. Vi give for
Tiden henved 200 Mill. Kr. ud om Aaret til Varer,

*) Eller alene tjener til Export, saaledes at vi kun faa Indtægten
af den.

som vi vistnok for en stor Del selv kunde fremstille; derfor synes det baade aktuelt og betydningsfuldt nok, om vi kunde finde en paalidelig Vejledning til Belysning af det Spørgsmaal, under hvilke Forudsætninger vi med Fordel for os alle kunde søge at sysselsætte de ledige eller utilstrækkeligt beskæftigede Hænder i vor Befolkning med Fabrikation af disse store Varemængder, som vi nu indføre fra fremmede Lande.

3) Den tredje Forudsætning derimod hører til dem, som vi kun midlertidig have opstillet for at simplificere vor Opgave saaledes, at den overhovedet kunde haabes løst. Vi sigte her til, at vi hidtil bestandig ere gaaede ud fra, at de Befolkningsdele, som vi gennem ny Produktion skaffede et til »fuld Levofod« svarende Udkomme, forud vare aldeles indtægtsløse; eller at de Befolkningsdele, som havde haft fuld Ernæring gennem en dansk Produktion, ved dennes Standsning sank ned i absolut Forarmelse. Det er denne Forudsætning, som har Hovedskylden i Formlernes »haarrejsende« Resultater*). Naar saaledes i Exemplet Side 612 $\frac{1}{63}$ af vor Nation, hvilket vil sige ca. 36,500 Mennesker, pludselig avancerer op fra at have en Indtægt = 0 til at nyde en samlet Indkomst af 11 Mill. Kr. om Aaret, saa er det let forstaaeligt, at en saa overordentlig Forandring i en betydelig Befolkningsdels Forhold maa udøve saa mægtig en Indflydelse paa den øvrige Nation, at den langt opvejer en Merudgift for denne paa 1 Mill. Kr. (eller rettere $\frac{62}{63}$ af 1 Mill. Kr.).

Men saa bratte Omvexlinger forekomme vel aldrig i Praxis. Der har man jo i Almindelighed at gøre med Folk, som havde nogen Indtægt, inden de bleve sysselsatte i den nye Produktion, eller som ville finde sig en mer eller mindre taalelig Erstatning, hvis den Produktion ophører, hvormed de hidtil vare

*) Besynderlig nok bebrejder Hr. Birck mig Side 420 i dette Tidsskrift, at jeg aldeles glemmer at tage Hensyn til at der gives Arbejdsløshed i vore Dage. Jeg vilde snarere have ventet den modsatte Bebrejdelse, eftersom hele mit Ræsonnement — lige indtil jeg naar Slutningen — gaar ud fra Arbejds- eller Indtægtsløshed som Grundlag! Intetsteds har jeg, som Hr. B. synes at tro, tænkt paa at fremkalde Industri »ved fremmede Maskiner og fremmede Arbejdere«.

sysselsatte. Derfor er det da ogsaa indlysende, at en saadan Løsning af de her omhandlede Spørgsmaal, som skal finde praktisk Anvendelse, ogsaa maa kunne tage Hensyn til disse mellemliggende Schattinger og ikke blot til de theoretiske Yderligheder.

Det synes nu at være min Kritikers, Hr. Bircks, Mening, at jeg har manglet Blik for alt dette, og han anvender mange og lange Sider af sine »Randbemærkninger« paa at indprente mig de herhen hørende Sandheder. Men dette er overflødigt. Direkte at indføre alle disse Mellembestemmelser i Formlerne, uden at gøre disse altfor haabløst forviklede, anser jeg rigtignok ikke for gørligt, men jeg har derfor ingenlunde glemt dem; jeg har i min Afhandling i »For Industri og Handværk« henvist dem til det sidste Stadium af min Undersøgelse — der hvor Formlernes praktiske Anvendelighed behandles — og jeg har da givet følgende Anvisning til Løsning af den saaledes komplicerede Opgave:

Lad os f. Ex. tænke os, at vi ved Hjælp af en 10 pCt.s Toldbeskyttelse fremkalde en Cementindustri, hvis Produktion til Verdenspris (P) vilde indbringe 10 Mill. Kr., men som nu ved Hjælp af Beskyttelsen (ϕ) fordyres med 1 Mill. Kr. og altsaa indbringer Produktionskredsen $P + \phi = 11$ Mill. Kroner. Lad

Solidaritetskoefficienten $\left(\frac{q}{r}\right)$ være $= \frac{2}{5}$, fremmede

Bestanddeles Andel i Produktionen $\left(\frac{1}{u}\right) = \frac{1}{4}$ og

Nationens Folketal (B) $= 2,3$ Millioner. Sætte vi da disse Tal ind i Formel 5 (Side 614), ville vi til Facit faa $+ 4,29$, hvilket jo vil sige, at den omhandlede Cementindustri ikke vil give den forbrugende Befolkning i Landet Tab, men en positiv Fordel paa 4 Kr. 29 Øre pr. Individ.

Men dette Resultat er kun rigtigt under den Forudsætning, at alle de Mennesker, der nu faa Føden gennem den nye Produktion, forud vare uden Sysselsættelse (enten hele deres Dag eller den Del af Dagen, som de nu anvende i den nye Produktions Tjeneste). Nu kan det imidlertid antages, at det ikke har set slet saa galt ud, før Cementfabrikationen kom; vi kunne gaa ud fra, at de samme Arbejdere

(eller en Del af dem) da vare sysselsatte ved Sten- eller Jordarbejder, ved Teglværker eller Landbrug, og at de ledende Ingeniører ligeledes havde delvis Sysselsættelse. Antage vi, at disse forskellige Arbejder den Gang indbragte den nu cementproducerende Befolkingskreds ialt 7 Mill. Kroner, saa ydede denne Sysselsættelse jo ogsaa Landets Forbrugere Fordele. Beregne vi disse efter samme Formel som før, idet vi gaa ud fra, at der ogsaa i denne Produktion indgik udenlandske Bestanddele til $\frac{1}{4}$ af Værdien, men at den ikke var fordyret ved Told ($\phi = 0$), saa faa vi til Facit + 3,42. Altsaa havde Forbrugerbefolkningen allerede en Fordel = 3 Kr. 42 Øre pr. Individ af den ældre Produktion; saa kan den Fordel, som Forbrugerne vandt gennem Indførelsen af Cementindustrien, selvfølgelig ikke sættes lig hele dennes Industris Udbytte, men kun lig Forskellen mellem Udbyttet af den nye og den gamle Produktion. Dette er 4 Kr. 29 Øre \div 3 Kr. 42 Øre = 87 Øre pr. Individ, og hertil indskrænker altsaa hele Vindingen ved den nye Produktion sig for Forbrugernes Vedkommende.

I dette Tilfælde ville, som man ser, de høje Fordyrelsesprocenter, der theoretisk skulde kunne taales, i Praxis lide en meget stærk Reduktion; efter det første Facit vilde Cementen nemlig kunne fordyres 82 pCt., uden at Forbrugerne tabte derved, men efter det rettede Facit vilde den højeste Fordyrelse, der kunde taales, være 17 pCt.! Og det kunde komme til at se endnu værre ud for den nye Produktion. Indgik der f. Ex. slet ingen udenlandske Bestanddele i den Produktion, hvormed de paagældende Arbejdere før vare beskæftigede, saa vilde den i Henhold til Formel 3 have givet Forbrugerne 4 Kr. 57 Øre pr. Individ, hvilket er mere, end den nye Cementfabrikation gav, og Forbrugerne vilde altsaa under denne Forudsætning ikke have haft Fordel, men et Tab paa 28 Øre pr. Individ af dens Indførelse. (At det vilde stille sig anderledes for Producenterne, er en Selvfølge).

Se, paa den Maade og paa dette Stadium bringer jeg de praktiske Faktorer i Anvendelse, som ville skrue Formlernes og Tabellernes tilsyneladende »af-sindige« Tal ned til ganske jævne Størrelser. Og

jeg tror, det er umuligt at bringe dem i Regning paa et tidligere Tidspunkt. *)

Man kunde jo maaske nu spørge, hvilken Betydning de forangivne Formler have, siden deres Anvendelse kræver saa store Restriktioner. Svaret herpaa bliver dels, at Formlerne jo indeholde Betingelserne for den rette Anvendelse af Restriktionerne, dels at der jo ikke vil savnes Tilfælde, hvor Formlernes Resultater blive gældende i hele deres Styrke. Det vil jo dog af og til hænde, at et Lands Styrelse faar den Opgave at søge Sysselsættelse for virkelig arbejdsløse Dele af Nationen eller for en Befolkningstilvæxt, som man maa skyde fra sig gennem Udvandring, hvis man ikke kan give den Arbejde. Og i begge Tilfælde vil der være Brug for Formlernes Resultater uden nogen Afkortning; thi det gælder da i det ene Tilfælde som i det andet om at skabe Indtægter for Nationen, hvor der forud ingen Indtægt er.

Hermed slutter jeg da Gengivelsen af min Afhandlings Indhold. Gærne havde jeg medtaget endnu en Anvendelse af de beregnede Formler, nemlig det Forsøg, jeg har gjort paa at benytte dem til en Paavisning af, at det System, hvorefter et Erhverv (f. Ex. Landbruget) exporterer sine egne gode Produkter og i deres Sted selv forbruger indførte udenlandske Varer af simpel Kvalitet, i Længden er uheldigt baade for Nationen og Erhvervet. Men dertil har den ærede Redaktion ikke villet give mig Plads. Jeg maa da overfor Hr. Bircks mere end mærkelige Hexeridt gennem denne Del af min Afhandling nøjes med at henvise til Fremstillingen i »For Industri og Haandværk«. Den hviler, ligesom

*) Hr. Birck røber S. 435 i sin Kritik, at det dog ikke er undgaet hans Opmærksomhed, at jeg sluttelig tager alle de Hensyn, han før har bebrejdet mig at savne Blik for. Men paa dette Stadium beskylder han mig for ikke at kunne indse, at Fordyrelsen af Varerne »er et Nationaltab og ikke alene et individuelt Tab for Konsumenterne«. Jeg turde maaske her gøre min ærede Kritiker opmærksom paa, at det har været min Opgave helt igennem at udfinde Forbrugernes Stilling til en ved Varefordyrelse fremkaldt Produktion; derfor dvæler jeg naturligvis særlig ved denne Side af Sagen, Men at jeg ikke derover har glemt »Nationaltabet«, fremgaar jo af Ordlyden i min Udvikling Side 610, Linie 18 flg.

alt det øvrige i min Afhandling, paa Udviklingen i Afsnit II af Solidaritetens og særlig »Solidaritetskvotientens« Betydning, og den har Hr. Birck jo ikke rokket synderlig ved; tværtimod, han tænker sig jo endogsaa (Side 435 i dette Tidsskrift) den Mulighed at kunne indrømme, at min Solidaritetsformel »beror paa andet end en Fiktion«. Men staa den fast, saa skal ogsaa nok dens Anvendelse paa Landbrugsexporten vise sig at staa fast — saa meget mere som Resultatet af denne Anvendelse jo ubetinget har den indre Sandsynlighed for sig: En Nedtrykning af Lefefoden (her gennem Overgang til Forbrug af mindre gode Fødemidler) kan aabenbart ikke være Tegn paa fremadskridende Velstand.

Redaktionen har ikke villet nægte Hr. Folketingsmand Wulff Optagelsen af ovenstaaende Artikel, i hvilken Hr. Candidat Birck imidlertid intet Sagligt har fundet, som kunde give ham Anledning til at komme tilbage til Forfatterens Theorier eller Beviser, saameget mindre som disse jo nu foreligge i Hr. Wulffs egen Fremstilling for »Nationaløkonomisk Tidsskrifts« Læsere.

Red.